

М. Андрійчук.

ПРОМИСЛОВА РЕВОЛЮЦІЯ В 18-ІМ СТОЛІТТІ.

Десять років тому було століттям величезних змін і скоків в економічному житті народів. Здобутки в економічній області цілих попередніх вісімнадцятих століть бліднуть перед здобутками одного дев'ятого століття, а розвій промислу зробив такий великий скок вперед, що того скоку не можна не назвати промисловою революцією.

Все те сталося завдяки винайденню і приміненню до продукції машини, пари, а вкінці, електрики. Примінене до продукції знаряддя, який порушує механічною силою і який виконує ту саму роботу, яку виконувала перед тим жива людська сила, і було тим чинником, який підняв промисел до того ко- лосального розвою, який доконав ся протягом одного століття. Головною тою самою чинником пахє той розвій, який і тепер з такою швидкістю, про яку суспільство домашнього промислу могло тільки мріяти, але ніколи не вважало, що щось подібного станеться.

Заданою сеї статі є, бодай в коротці прослідити хід тої промислової революції і її перші наслідки.

Перший виразний спосіб продукції був домашнім способом, або патріархальним. Продукти того часу виробляли тільки для свого власного ужитку. Самі виготовляли і самі споживали. Для обміну, того часу, нічого не виробляло ся.

Такий спосіб продукції існував в Греції, в Римі, в старинних Германцях і в Славян. Найкращий його розвиток відомий ся десь до першої половини, середніх віків.

В другій половині віків виробила ся в промислі спеціалізація через поділ праці, з нею виродив ся міський промисел і новий спосіб продукції. Повстають вже мануфактури, в яких робітники працюють "вкупі". Повстає, так званий, мануфактурний промисел. Сей спосіб продукції приймає зразу дві форми: розкидану і сконцентровану. Розкидана форма продукції мануфактурного промислу відбуває ся в той спосіб: робітники виконують роботу ще по своїх домах, так само як за домашнього промислу, тільки тепер вже на рахунок підприємця, власника мануфактури, котрим може бути приватна особа, спілка, місто, або держава. Властитель мануфактури достарчає їм матеріялів, знарядів праці і рішає про якість і кількість продукту. Робітник тепер не виконує вже цілого продукту, а лише одну з чинностей, потрібних до виконання такого. Наприклад, для виконання цілого воза, в одній домі робить ся колеса, в другій оброби на колеса, в третій шини зєднані частини, в четвертій драбини і т. д. аж поки не набереть ся всіх чинностей потрібних до цілості воза. Готовий продукт робітник віддає підприємцю — властителю мануфактури, а за свою роботу дістає платню від штуки. В сконцентрованій формі мануфактурного промислу, робітники працюють в великих майстернях, в фабричних будинках. Платню дістають звичайно від години. Тут праця вже є колективною, видатнішою і багато більше успішнішою як в розкиданій формі, бо ведеть ся дуже планово і розділено. Робітники виконують тут також тільки поодинокі частини праці потрібної до виконання якогось продукту. Наприклад, в мануфактурі коверт, оден вирізує папір, другий намагає потрібні місця клеєм, третій заплітає, четвертий же що иншого робить, аж поки не вийде продукт як цілість. При тій всій роботі, робітник, по- слугує ся струментами, які провадять ся в рух його силою.

Серед сеї форми продукції й наступає промислова революція, яка створила нову промислову форму, так звану, "машинну продукцію", сучасний фабричний промисел. До сеї форми примінені вже всі механічні і хемічні сили, здобутки науки, і вона вже не продуктує тільки для потреби місцевості або краю, в котрім вона знаходиться, а продуктує переважно на далекий ринок, для вивозу в далекі чужі краї.

Англія була першим краєм, в якій сей процес найкорше доконав ся, а який то викликав переворот у всіх суспільствах, державних і міжнародних відносинах. Розвій сеї машинно-фактурної форми продукції стрічав ся з великим опором населення, особливо працюючого, якому домашній спосіб продукції дозволяв працювати в приватній обстанові і не мішав ся в його особисте життя, але мого того, ми є нині свідками його великої побди.

Ми сказали вже вище, що той переворот завдячуємо винайденню і приміненню до продукції машини, а потім пари і електрики. Але щож таке сама машина? Се є склад — як каже К. Маркс — тих самих апаратів і струментів, хотий і не раз в дуже змінній формі, котрими робить ремісник, або мануфактурний робітник; тільки ці струменти являють ся не струментами чоловіка, а струментами механізму, або механічними струментами. Машина є тим механізмом, який, по наданню йому потрібного руху, виконує при помочи своїх струментів, ті самі операції, котрі виконував передше робітник при помочи струментів подібного роду. Після того як струмент взятий з рук чоловіка і переданий механізмові, то на місце простого струменту вступає машина, без огляду на те, чи буде вона порушуватись силою чоловіка, чи силою якої небудь другої машини, спеціально призначеної для тої цілі.

Винахід такої першої машини оголосив John Wyatt, що в 1735. Се була перша механічна прядильня. Але як не старав ся винахідник звернути увагу публіки на свій винахід, все таки публіка не зацікавилася ним. Визбухнула Wyatt-ова перша фабрика-прядильня 1741 р. в Бірмінгемі, не мала успіху і через кілька літ мусіла закритись. Аж пізніше Аркрайт, який був одним з робітників Wyatt-а, перелав його винахід, удосконалив і вже в 1769 р. взяв на него патент, так як на свій власний винахід. Ся удосконала і опатентована Аркрайтом перша машина була дуже тяжка і не могла пускати ся в рух руками. Придавала ся тільки для великого вивороту. Зразу ся прядильня пускала ся в рух водою. Порушувала машини таким способом, показало ся не вигідним. По перше, сила падаючої води не могла побільшуватись або поменшуватись, як се тепер дієть ся з паровою силою, часто висихала або ще- зала що приводило машину в застій, а найголовніше те, що машину треба було везти за водою, себто, уряджувати фабрики в таких місцевостях, в котрих пливє вода, а не в такіх, в якій машина мала би близько потрібний матеріял. Сему зара- дов Watt, який винайшов парову машину. Watt-ова машина "творить" порушуючу силу з води і вугля, і може ходити за прядильню куди її тільки треба. Се вже була друга машина. Вона дала змогу концентрувати продукцію в містах в найбільше вигідних для сего місцевостях, а самій машині дала змогу вибрати собі для діяльності таку місцевість, яка для неї най-лучше надаєть ся.

Watt опатентував свою парову машину 1784 року. "Моя машина, не є тільки винахід, який має слугити для зєднання спеціальних цілей, але як основний чинник великого проми-слу", сказав він про свій патент, і не помилав ся. П. примі-нене зайшло так далеко, як далеко навіть сам винахідник не передбачував. Хотів він сумнівав ся чи вона придасть ся до мореплавання, то вже в 1851 році, були на лондонській все-світній виставі величезні парові машини для морських паро-плавів.

Який тріумфальний похід робила парова сила, показує нижня таблиця, взята з Франції:

Рік	Машин.	Кінської сили.
1839	2.450	33.000
1849	4.949	62.000
1859	13.691	169.000
1869	26.211	320.000
1879	39.556	516.000
1889	56.865	818.000
1899	73.091	1.647.000
1908	80.926	2.926.000

1768 року, себто в рік перед опатентуванням його винахо-ду, Аркрайт заложив в Коттінгемі прядильню фабрику, яка сим разом мала вже величезний успіх і давала великі доходи. Че-рез двадцять літ по сім в Великобританії нараховувало ся вже 143 прядильних фабрик, звідси й починаєть ся розвиток фаб-ричної продукції. З якою швидкістю витискала машина ручну прядку, хай посвідчить те, що в 1788 році, себто по 19-ох ро-ках її опатентування, ручних прядильнь вже більше не вжива-лось.

Але Аркрайтова прядильня машина тільки прядла основу. Якийсь час робило ся так, що основа виробляла ся в фабриці а ткане мусіло виготовлять ся робітниками переважно по домах, при помочи машини "jenny", винаходу Гаргривса, яка пускала ся в рух при помочи руки. При кінці вісімнадцятого столі-ття, Кромптон сконструював машину Аркрайта з машинною Гар-гривса, з чого вийшла нова прядильня машина. Ся нова маши-на пускала ся в рух також при помочи води і пари і вже кро-мі основи виробляла також і ткане. Але ткацтво ще й тепер не було зачилене. Згадані винаходи огорнули тільки одну га-дузю праці. Могли тільки прости клеє, а ткати, то вже треба було дома, на ручних верстатах. Правда, винайдений був ткацький механічний верстат Картрайтом ще в 1785 році, але через його браки не міг бути виданим. В 1813 році фаб-рикант Гарракс значно удосконалив той верстат-машину, і відтоді він став пригожий для практичних цілей. Сим разом він, теж не був ще таким винахідником, яким ми його тепер знае-мо, а потребував цілого ряду винаходів заки прибрів теперіш-ній вид. Значно досконалим він вийшов ся вже в 1822 році і від-тоді машинове ткацтво починає скоро рости. В 1813 р. було в Англії 2.400 механічних бавовняно-ткацьких верстатів, а руч-них було в той час около 200.000. Між 1813—1820 р. число ткацьких машин збільшилось до 11.750.

Як машинні верстати виникали ручний ткацький проми-сел даного періоду, то показують слідуючі цифри:

Роки	Фабрич. промисл.	Ручний промисл.
1819—21	10.000	240.000
1829—31	50.000	225.000
1844—46	150.000	60.000
1859—61	203.000	7.500

Треба замітити, що механічні ткацькі верстати були при-мінені тільки в бавовняному промислі. В прочих галузях тка-цького промислу існувала ще ручна робота.

(Докінчене в сілді числі).

РІЖНІ ВІСТІ

В Канаді брак газетного па-перу.

ОТТАВА, 15 січня. — Кана-дський міністер фінансів за-боронив ввезти фабрик па-перу в Форт Френсіс вивозити папір до Злучених Держав.

Прийчиною тому є се, що захі-дні канадські денники від-чували брак паперу, а ся фір-ма не хоче задоволяти по-требу канадських часописів. Вона каже, що зробила кон-тракт з американськими де-нниками і тому перш усього мусить задоволяти їх вимоги і не обходить їх, що Канаді-ці не мають паперу. До того ще американські часописи пла-тят за папір вищу ціну як канадські. Уже давніше контролер паперу звернув ся до канадських фабрик па-перу, щобі 15 процент сеї про-дукції лишили в Канаді, а решту, се є 85 проц. вивози-ли до Америки. На се вони не згодили ся, а торгували па-пером так, як ім виходило ліпше на кишеню, наслідком чого в західній Канаді повстав вели-кий брак паперу; а декотрі ча-сописи через се змушені були зменшити обем.

Жидівські погроми в Україні.

ВАШІНГТОН, 12 січня. — Бригадієр американської армії Джейвс, котрий обіймав в У-країну у вересні м. р., гово-рить у своїм рапорті, який президент Велсон передав фе-деральному сенату у відпо-відь на резолюцію республі-канського сенатора зі сте-йту Мізурі Спенсера, що до 9 ве-ресня 1919 р. на Україні убито підчас погромів 29.000 Жидів. Генерал Джейвс сказав, що йому доручено докладні дати і назви місцевостей, у яких у-бито 10.712 осіб, але він ду-має, що число убитих Жидів доходить до 29.000. Ген. Джейвс каже, що коли російська армія розлетіла ся, то багато жовірів узяло з собою домі-сьє своє, а що не було ста-лого правління, то "сво-го" оружжя уживано в різних часах під проводом різних провідників.

Бергера знову виключено з конгресу.

ВАШІНГТОН, 10 січня. — Палата послів американського парламенту відмовила місії Вікторові Л. Бергеру, ново-вибраному соціалістичному по-слу з п'ятого округу в сте-йті Вісконсін. Сім разом Бер-гер позискав більше послів, що обставали за ним. За ви-ключенням було 328 голосів, проти виключення 6. Попе-редню проти виключення був лише один посол.

Англійські залізничники від-кинули пропозиції правління.

ЛОНДОН, 10 січня. — Деле-гати юній залізничній робіт-ниці, зібрані тут на конференції, рішили відкинути усявія пра-вління щодо підвищення платні, якого домагали ся ро-бітники низших клас. Рішено відіслати пропозиції пра-вління назад до скликутих

юній для дальших переговорів з правлінням.

Польське робітництво проти правління.

ВАРШАВА, 9 січня. — В польській робітничій пресі можна замітити наскрізь не-задоволене з політики пра-вління, яке приготувало ар-мію до нової офензиви на схо-ді. Від іронічних окликів аж роїть ся в тій пресі. "Голод в Домброві", "Безробітє в Варшаві", "Тисячі гинуть від тифу в Галичині", "Нехай жє вій-на". Отсе кілька з тисяч по-літичних класів робітничої прес-и, яка приготувала наряд до нових великих подій.

Американський Червоний Хрест здає статистику смерт-ности між цивільним населе-нем в Польщі від початку ви-буху війни. Смертність вино-сить понад 2.000.000 душ, не беручи в рахунок тих, що аг-нули на боєвій лінії. На 20.000.000 душ теперішнього населення Польщі є 20 проц. загинутих з сусідних держав і країв. Цивільне населенє не-реносить невимовне терпіне задля браку праці і харчу, під-час коли війське жє собі ви-гідно.

Страшний терор на Угорщині.

БЕРНО, 8 січня. — Соціалі-стична "Тагваг" подає лист одного угорського комуністич-ного провідника, в яким сказа-но, що в цілій Угорщині лютє страшенна реакція. Сказано, що жертвами білого терору впадо вже понад 5.000 осіб. Крім сего арештовано около 15.000 осіб. В таборах інтер-нованих замкнено 4.000 со-ціалістичних родин, де вони гинуть від пошестних недуг.

Лейн за тим, щобі укр. ро-бітники і селяни самі вирі-шили свою долю.

ЛОНДОН, 7 січня. — Мо-сковська бездротна депеша до-носить, що прем'єр російсько-го соювіського правління, Ленін, заявив ся за тим, щобі дати спромозу українським пролетаріату та селян-ським і робітничим організа-ціям вирішити самим свою власну національну будучність.

Англійський юний лідер ка-же, що робітники не можуть правити гірше сьвітлом від теперішнього правління.

ЛОНДОН, 6 грудня. Англій-ський міністер війни Вінстон Чорчиль висловив ся, що члені робітничої партії є неспосібні правити краєм.

На се генеральний секретар юній залізничної робітничої партії, Томас, заявив: "Він (Чорчиль) повинен би бути послідним чо-ловиком в сьвітї, котрий мав би обвинувачувати наряд в некомпетентности. Його не-компетентність коштує тисячі людських життє в Галіполі і в нещастю в Антверпені. Якби помилки не робило робітниц-тво, воно не може привести сьвіт в гірше положенє, чим він є в теперішній часі."

Гейвуд арештований і випу-щений на поруки.

ШКАГО, 6 січня. — Вільям Д. Гейвуд, головний секретар "Промислових Робітників Сьві-та", котрого, оскражено о на-рушенє стейтового закону проти синдикалізму, віддав ся в руки стейтового прокурато-ра. Він явив ся в супроводі міждержавного соціаліста Вільяма Б. Лойда, котрий зложив за него 10.000 дол. за поруки.

Около 50 комуністів достав-лено в суд. Судія зажадав від кожного з них по 2.500 дол. за поруки.

Англійська робітничка партія буде введові контролювати правління.

ЛОНДОН, 5 січня. — Сили англійської робітничої партії замітно збільшують ся; если вплив сеї партії буде рости тим же темпом і в будучности, то вона введові буде контро-лювати англійське правління.

В послідних трох переви-борах кандидати робітничої партії зібрани більше голосів,

401 Selkirk Ave., Phone St. John 1772 Winnipeg, Man.

ОФІС І МЕДИЧНА ЛАБОРАТОРІЯ

під управою добре знаного загалоуи

Д-РА КАЛІЧМАНА

котрий доповняє своє знає в славних клініках в Нью Йорку, спеціально на хороби венеричні, мо-чово-полові і шкірі, а тепер повернув назад до Вінніпегу.

З собою привіз випробовані машини до ліченя шкір-них хороб, прищів і викидів по личи і тілі, випаданє волося і т. д.

Ліченє сіфіліса послідною метою "саварсена", ко-тра лічить скоро і успішно. Всікі ліченя відбу-вають ся головню під його особистим догля-дом. Лічить вського рода застарілі хо-роби, слабости жіночі і діточі.

Пишіть по медицині і лікарську пораду на нову адресу:

Dr. G. KALICHMAN

401 Selkirk Ave.

Winnipeg, Man.

Тел.: Ст. Джан 1772.

Тел. рез.: Ст. Джан 242

УВАЖАЙТЕ ДОБРЕ НА НОВУ АДРЕСУ!

чим кандидати всіх інших пар-тій.

Робітничка партія здобуває симпатії середної класи че-рез свою опозицію до уору-ження, а також через лібераль-ний напрям в заграничній полі-тиці.

Відношенє соювіської Росії до новоповставших держав.

КОПЕНГАГА, 5 січня. — Мак-сим Літвінов в часі розмови з представником Червоного Хре-ста старав ся йому вижити теперішній політичний на-прям, якого думають придер-жувати ся большевицькі пра-вительі супроти всіх інших на-родів колишньої Росії.

"Соювіське правління" за-певнював він, "завсім не має ніяких імперіалістичних замірів і ані не хоче забира-ти Константинополя, ані не думає поширювати своїх гра-ниць. Нехай народи самі озна-чать свої границі. Ідеєю со-ювітів є створити федерацію всіх народів, які оставали в-злуці з Росією з огляду на е-кономічні користи.

Однак в тій цілі не буде ні-якого мілітарного натиску. Приміром не буде зневолюва-ти ся силою до сего союзу ні з Георгієвіч, Лотішів або У-країнців; всім їм дасть ся до-звіл відірвати ся від Росії в тій сильній надії, що в корот-кім часі економічні користи приведуть їх назад до союзу з Росією. А навіть і Сибір мо-же відділитися, коли там во-лять, радше народно буржуа-зю, як правління соювітів, як се приміром зараз є в Поль-щі".

Перейшли до повстанців.

ВЛАДИВОСТОК, 31 грудня. — Гарнізон зложений з 600 жовірів Колчака в Шкотовій збунтував ся і перейшов до партизанів (повстанців). Жові-рі убили двох офіційерів, котрі відмовили ся піти за ни-ми, взяли 4 машинні карабіни і всю правительственну (Кол-чакову) амуніцію та решта за-соби.

Російські робітники дякують англійським.

КОПЕНГАГА, 30 грудня. — Всеросійська Рада Професіо-нальних Союів видала ма-ніфест, в котрім висловлює по-дяку Бритійському трейд-юній-ному конгресові за ухвалену ним резолюцію відносно Росії і за рішенє конгресу вислати комісію до соювіської Росії. В маніфесті сказано, що делега-ція буде стрінута на границі і їй буде оказана всяка поміч для ознакомленя ся з дикта-турою пролетаріату.

Англійська робітничка комісія до Росії не дістала паспортів.

ЛОНДОН, 30 грудня. — Пар-ламентарна комісія трейд-юній звернулася до правління за паспортами для членів де-легатії, котрі мають виїхати до соювіської Росії. Пра-вительство відповіло, що воно не може видати паспортів для виїзду до краю, з котрим во-но не находит ся в дипломатич-них зносинах.

В Рбсі порядок; старі урядни-ки працюють для Союітів.

ЛОНДОН. — Газета "Таймс" містить слідуючу депешу сво-го варшавського кореспонден-та:

Не здасть на ніщо наше лежоважне факту, що майже всі урядники бувшого росій-ського правління переїхали тепер на службу больше-вицького правління і пра-цюють для нього вірно, а на-віть подекуди призначили ся до нового устрою, який дає їм не лише хліб, але власт та-ку саму повагу, яку мали за царських часів.

Від коли чиновницька класа погодилась з новим станом рі-чей, від тоді в большевицькій Росії наступив порядок, а з большевицьких армій, подіб-них до розбійничих банд, по-творили ся каліри армії хоро-брої і сильнішої, ніж се було за царського режиму.

ЩО СТАНЕСЬ В 1920 Р.?

(Написанє ще 1919 р.)

Італійський король вийде до Голландії в гостину до кайзера, звідки вже більше не верне до Італії.

"У. К. Г. К." злучить ся з капіталістичним "Ситизен Коміті Оф Ван Тавенд" і ра-зом з "Хлопановим Домом" "перемудують" ся до Індос-тріялі Бюра.

Мегас і Петрушевич вернуть назад до Канади в тигаровні кораблі, на котрім будуть змушені відробляти свою по-дорож.

Крат стане приватним се-кретарем Будки, Стефанійкий його льюкаєм а Демедюк шо-фером.

Всі буржуазні і соц-патріотичні партії злучать ся в одну велику партію, котра буде на-зиватись "П. Н. С." (Партія Нашого Спасеня).

Солодуха сникне фонд "Га-лицького Івася" і щесне як камфора.

Решта всі (менші) канди-дати на укр. буржуів понатяга-ють на себе оверолс і підуть до чесної роботи.

Драпака.

Тов. Гинда освободжений.

Тов. Ів. Гинда з Монреалу зівстав кілька днів тому осво-боджений з табору воєнних п'янівників в Капускейсінг, Онт., де він сидів більше як півтора року.

ПОШУКУЮ

в дуже важній справі Михайла Вляшку, з села Барбіви, повіт Вашківці, Буковина. В році 1916 перебував в Келарі, а під теперішню пору має пере-бувати в Вінніпегу. Хтоби про него знав або він сам, прошу з'ясуватись на адресу:

Sem Kozma

502-7 Ave. East, Calgary, Alta.

ПОШУКУЮ

Івана Морараша і Дмитра Гу-дзового (Стефанового), з Раранца, Буковина. Як також пошукую Н. Стаха (К.), з То-порівців, Буковина. Всі три пе-ребувають в Зах. Канаді. Хто би про них знав, або вони са-ми, прошу написати до:

Meron Morarash

284 Lillibridge Ave.

Detroit, Mich. U. S. A.